

L'ordenació del món en un tauler d'escacs

NETFLIX

QUIM ARANDA

A l'ombra de l'exitosa sèrie *Gambito de dama* arriba per primer cop en versió catalana una novel·la de Walter Tevis (San Francisco, 1928 - Nova York, 1984), un autor que si es coneix a Catalunya i a Espanya és més per les versions cinematogràfiques dels seus llibres –*El vividor*, *El color del diner* o *L'home que va venir de les estrelles*, entre d'altres– que no pas per la lectura de les traduccions que se n'havien fet, fins ara només en castellà.

Escriptor gairebé de culte als Estats Units, Tevis no desmereix gens al costat de John Hawkes, John Updike o John Irving. En aquest últim cas, específicament, per la temàtica dickensiana de *Gambito de dama*, que, resumida, pot ser: nena, mare morta, pare també mort que mai no se'n va ocupar, orfenat, genialitat i addicció. Tant als escacs quan els des-

cobreix –a l'orfenat– com als tranquil·litzants, que també n'hi subministren.

L'entrada a l'obra de Tevis a través de la glamurosa recreació –pròxima als colors de Vincente Minnelli o als de la pel·lícula *Lluny del cel*– de *Gambito de dama* és enganyosa i, sense fer cap judici sobre l'adaptació, no transmet l'esperit que traspu la seva prosa: seca i austera, despallada d'artificis innecessaris. Molt més discutible és empassar-se el *happy ending* de Netflix, llicència que potser tranquil·litzava els productors i els espectadors però que no encaixa gens amb el caràcter de la protagonista, una *outsider*, com també ho era el de *L'home que va venir de les estrelles*.

Més encara. Beth Harmon, l'òrfena, prodigi dels escacs que després d'un ascens meteòric en un món d'homes arriba al Moscou de finals dels anys seixanta –en plena Guerra Freda– per jugar un torneig en què també participa el campió del món, el rus Vasily Borgov, té

moltes més semblances amb un altre gran personatge de Tevis.

En aquest cas amb l'Eddie Felson d'*El vividor* (Paul Newman al film), especialment a la segona part de la novel·la, en què cau al pou de l'autodestrucció, que no pas amb el relativament lleuger retrat amb què Harmon és presentada a la sèrie. Perquè la noia, com gairebé tots els personatges de Tevis, o perdedors o solitaris o *outsiders*, és una solitària i una *outsider*.

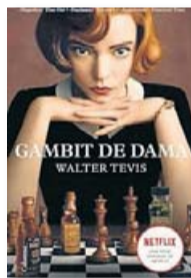
Una biografia paral·lela

A *El vividor*, Tevis parlava dels "nascuts perdedors", el gran tema que l'obsedia, explicable per la seva biografia: els pares el van deixar en una casa de convalescència als deu anys, a Califòrnia, mentre es recuperava d'una malaltia cardíaca, quan ells es van traslladar a Lexington (Kentucky), on l'autor va arribar un any més tard.

I com la Beth a l'orfenat, a la casa de convalescència Tevis va passar mesos drogat gràcies al fenobarbital que li administraven, origen de les moltes addiccions (alcohol i tabac de tres paquets diaris, que li va provocar el càncer de pulmó terminal als 56 anys) amb què va viure i conviure. Harmon, com Felson, com Tevis, neix perdedor.

La noia, igual que el formidable jugador de billar que és el protagonista d'*El vividor*, té un do per sortir del pou (l'escriptura en el cas de l'autor). Però, com també sap Tevis, és molt fàcil tornar-hi a caure. I més que saber si la noia anirà o no guanyant partides i si batrà o no Borgov, el que manté la intriga de la narració i tiba la corda fins al final és saber si l'addicció a les drogues i a l'alcohol s'imposarà al desig de guanyar, al d'explotar el seu do.

Es tracta d'una història d'autodestrucció dura que recorda en bona mesura la tercera novel·la de Nabokov, escrita en rus, que Anagrama va publicar fa anys en castellà, *La defensa*, la història del mestre dels escacs Luzhin, que troba en el tauler una manera d'ordenar el món, amb diagonals i una ment matemàtica. Si fa no fa, el mateix que fa Beth Harmon, per a qui el tauler d'escacs és el món que pot controlar i ordenar davant del desordre exterior. Els escacs com a metàfora de la literatura. La literatura com a manera de posar ordre al caos. El de Tevis, el de Harmon, el de Felson. ♦♦

GAMBIT DE DAMA
WALTER TEVIS
COLUMNA / ALEAGUARA
TRAD. JORDI BOIXADÓS I MARC BARROBÉS
364PÀG. / 19,90 €

OBRO FIL

MARINA ESPASA

I tu, en quina llengua escrius?

El galliner del Twitter literari s'esvalota cada vegada que s'hi acostava una guineu anomenada llengua. Esquinçaments de vestidures, enrabiades, ironies pregones: tothom té una opinió i tothom se sent atacat o qüestionat quan es plantegen debats com el de la utilitat de la traducció del castellà cap al català. Si, en principi, la pràctica totalitat de la població catalana (parlem del Principat, només) coneix el castellà fins a tal punt que no li hauria de costar gens llegir-ne literatura, com és que aquesta pràctica té èxit?

Perquè la veritat és que els llibres traduïts del castellà al català es venen, sobretot els més comercials. Ja fa uns quants anys que els editors de grans grups van apostar per aquesta estratègia (Déu els perdonarà, o no) i, com es diu en *marketinguà*, han creat un públic. La pregunta interessant és: calia crear-lo, aquest públic? De quina mena de llibres era orfe? Del premi Planeta en català? No existeix el premi Ramon Llull, per complir aquesta funció? Quins llibres compraria, aquest públic, si no trobés l'últim Cercas traduït al català a la taula de novetats? "És que m'agrada llegir en la meua llengua!", esgrimixen com a argument difícil de rebatre. Però la veritat és que tenen una àmplia oferta de llibres escrits en aquesta llengua que s'estimen tant i traduccions de moltes altres que no són la *llengua vecina*. Que et creïn una necessitat no vol dir que la tinguessis, i això ho sap tothom que ha comprat de forma compulsiva qualsevol cosa anunciada per internet.

Cada vegada s'ha de ser més detectiu per saber en quin idioma s'ha escrit un llibre, premis de literatura espanyola amb solera inclosos. No paren de proliferar escriptors que expliquen que escriuen a la vegada en les dues llengües, i d'altres que alternen la seva obra en català i en castellà (Albert Sánchez Piñol, per exemple) de forma més o menys justificada. I encara n'hi ha uns altres (pocs) que juguen i experimenten amb les dues llengües dins d'un sol llibre: és l'opció més interessant literàriament, però no és la que s'enduen els titulars. El nivell de cacau és tan fenomenal que un partit polític hi ha vist l'oportunitat de reclamar que uns escriptors en castellà siguin reconeguts com a literatura catalana: potser si no haguéssim jugat tant a la confusió no s'hi haurien atrevit. Esperem que aquest no acabi sent el secret més ben guardat dels escriptors catalans: "I tu, en quina llengua escrius?" ♦♦

L'APARADOR

ARA

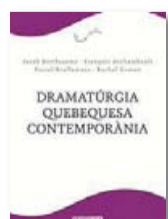
NO-FICCIÓ

La mort del príncep
JORDI ROMEU
Pagès

A més de proposar-nos una lectura d'*Il Gattopardo*, de Giuseppe Tommasi di Lampedusa, l'escriptor Jordi Romeu reivindica a l'assaig *La mort del príncep* el paper de la novel·la com a mirall de la realitat, com a font de coneixement i interpretació del món en què vivim.

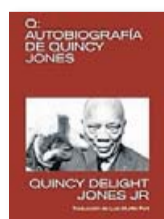
TEATRE

Dramatúrgia quebequesa...
DIVERSOS AUTORS
Comanegra

Aquest volum editat per Comanegra permet endinsar-nos en la força i la singularitat de la dramatúrgia quebequesa contemporània a través de quatre de les veus més rellevants de l'actualitat. Es tracta de Sarah Berthiaume, François Archambault, Pascal Brullemans i Rachel Graton.

ASSAIG

Q. QUINCY HONES
Libros del Kultrum

Conegut mundialment per ser el productor dels discos *Thriller*, *Bad* i *Off the wall* de Michael Jackson, Quincy Jones ha sigut un dels grans compositors i arranjadors de la segona meitat del segle XX. Ara arriba en castellà el seu llibre de memòries *Q.*, publicat en anglès l'any 2001.